

اظهار نظر کارشناسی درباره:
«لایحه تنظیم برخی از احکام برنامه‌های توسعه کشور»
ماده (۱) الحاقی (پیمان‌های پولی)

۱. ماده (۱) الحاقی مصوب کمیسیون مشترک (پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه)

«بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران مکلف است با هماهنگی وزارت امور خارجه و همکاری وزارتخانه‌های امور اقتصادی و دارایی، نیرو، نفت و صنعت، معدن و تجارت، با کشورهای عمده طرف تجاری ایران، زمینه انعقاد پیمان پولی دوجانبه یا چندجانبه را فراهم آورد و شرایط را برای استفاده از پول‌های ملی هموار کند.

تبصره «۱» - آیین‌نامه اجرایی این ماده، حداکثر ظرف مدت ۶ ماه پس از ابلاغ این قانون به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.

تبصره «۲» - بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است گزارش عملکرد این ماده را هر ۶ ماه یکبار به مجلس شورای اسلامی ارائه نماید».

۲. چیستی و ضرورت پیمان‌های پولی

موضوع انعقاد پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه با هدف کاهش وابستگی به استفاده از ارزهای جهانروا (دلار و یورو) در مبادلات تجاری و همچنین استفاده از ارزهای ملی در تسویه مبادلات تجاری از مواردی است که در سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه کشور (بند «۴» از بخش امور اقتصادی) اشاره شده و یکی از راهکارهای کمک به تحقق اقتصاد مقاومتی است.

یکی از مهمترین مسائل کشور در حوزه روابط خارجی، اعمال تحریم‌های بانکی از سوی آمریکا (و اتحادیه اروپا) می‌باشد. بدین معنی که بانک‌های ایرانی (از جمله بانک مرکزی) امکان انتقال پول در خارج از کشور را ندارند. مسئله اصلی این است که نفت ایران به کشورهای نظیر هند فروخته می‌شود، اما آمریکا این توان را دارد که حساب‌های ما را بلوکه کند. چرا این قابلیت برای دیگر قدرت‌ها از جمله روسیه و چین وجود ندارد؟ مهمترین دلیل آن، اصرار بر استفاده از دلار و یورو در مبادلات تجاری از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و دیگر بانک‌های ایرانی است.

پیمان پولی دوجانبه ابزاری است که در آن به جای استفاده از یک پول جهانروا، از دو پول ملی در تجارت خارجی استفاده شده و پول کشور ثالثی درگیر نمی‌شود. لذا جایگاه پول‌های ملی در تجارت تقویت و مخاطرات ناشی از نوسانات ارزی کاهش می‌یابد. این اقدام مکمل استفاده از ارزهای جهانروا مانند دلار و یورو در تجارت خارجی است، لذا حذف دلار و یورو از تجارت فرامرزی مدنظر نیست، بلکه کاهش وزن این ارزهای جهانروا در تجارت هدف عمده این پیمان‌های پولی است تا تنوعی از روش‌های پرداخت در دسترس قرار گیرد.

مخصوص صحن علنی

مشخصات لایحه

دوره نهم - سال چهارم

شماره ثبت:

۶۲۱

شماره چاپ:

۱۶۰۴

تاریخ چاپ:

۱۳۹۴/۸/۱۹

معاونت پژوهش‌های

اقتصادی

دفتر: مطالعات اقتصادی

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۱۱-۲۲۰۱۴۵۶۸

تاریخ انتشار:

۱۳۹۵/۲/۱۵

برای رهایی از اتکای زیاد به ارزهای سخت جهانی و نیز تقویت قدرت مقابله با تلاطمات در بازارهای جهانی ارزی، همکاری‌های بانک‌های مرکزی به صورت دوجانبه / چندجانبه و نیز منطقه‌ای / خارج از منطقه، همواره مورد توجه مسئولین بانک‌های مزبور در کشورهای مختلف قرار دارد. این قراردادها از پیمان‌های دوجانبه / چندجانبه پرداخت و تسویه تا قراردادهای تقویت نقدینگی (liquidity swap) یک طرفه و دو طرفه، قراردادهای پولی متقابل (reciprocal)، قراردادهای همکاری پولی منطقه‌ای و در سازمان‌های مالی بین‌المللی و ترتیبات پولی منطقه‌ای را شامل می‌شود. هم‌اکنون در سطح جهان انواع و اقسام این قراردادها بین بانک‌های مرکزی مختلف وجود دارد. آمارها نشان می‌دهد تاکنون بیش از ۵۰ پیمان پولی بین کشورها امضا شده است که در رأس آنها چین با ۳۱ پیمان پولی قرار دارد؛ ژاپن و کره جنوبی نیز به ترتیب با ۹ و ۵ پیمان پولی در جایگاه دوم و سوم قرار دارند.

۳۴ کشور تاکنون پیمان پولی دوجانبه امضا کرده‌اند که روند رشد آنها در سال‌های اخیر افزایش قابل توجهی یافته است. در سال ۲۰۱۴، یک چهارم تجارت خارجی چین (۱,۶۰۰ میلیارد دلار) با یوآن تسویه شده است.

در خصوص ضرورت و چرایی انعقاد پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه، موارد زیادی را می‌توان برشمرد که اهم آنها عبارتند از:

۱. توسعه و تعمیق تجارت بین دو یا چند طرف امضاکننده قرارداد پیمان پولی با اولویت کشورهای عمده طرف تجاری،
 ۲. رهایی از سیطره ارزهای عمده جهانی به خصوص دلار آمریکا در پرداخت‌های خارجی،
 ۳. برقراری روابط خاص کارگزاری بانکی.
- در سال‌های اخیر گام‌هایی از سوی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در راستای انعقاد پیمان‌های پولی (هرچند نه با عنوان پیمان پولی و بلکه در قالب قراردادهای استفاده از حساب‌های ویژه برای تسویه‌های تجاری از طریق بانک‌های منتخب) برداشته شده است و با برخی کشورها همچون ترکیه، پاکستان، هند و روسیه مذاکراتی صورت گرفته است که در خصوص برخی کشورها نیز اقدامات عملی‌تر برداشته شده است. ولی تلاش‌های صورت گرفته تاکنون نتیجه قابل قبول و مشخصی را نداشته و دارای ضعف‌هایی بوده است. از جمله این ضعف‌ها عدم همکاری و هماهنگی کامل بانک مرکزی با سایر دستگاه‌ها و وزارتخانه‌ها جهت انجام مذاکرات لازم با کشورهای طرف پیمان است که این در حالی است که انعقاد پیمان‌های پولی نیازمند اراده سیاسی و اقتصادی و همکاری‌های کامل با سایر وزارتخانه‌هاست.

۳. بررسی مفاد ماده پیشنهادی

پیشنهاد الحاقی مطرح شده می‌تواند گام مهمی برای برداشتن گام‌های عملی در مسیر انعقاد پیمان پولی دو یا چندجانبه با هدف کاهش سلطه دلار در مبادلات تجاری و تقویت ارزهای ملی در مبادله با کشورهای عمده طرف تجاری محسوب شود. این مصوبه دارای چند ویژگی است:

۱. ماده مذکور بر همکاری و هماهنگی بین‌دستگاهی برای انعقاد پیمان پولی توجه داشته است.
۲. اختیار و تصمیم‌گیری در خصوص تشخیص و انتخاب کشورهای طرف پیمان و سازوکار انعقاد قرارداد به بانک مرکزی و دولت تفویض شده است. این مسئله با توجه به اقتضائات خاص کشورها و ملاحظات کارشناسی و اقتصادی مطلوب ارزیابی

می‌گردد.

۳. با توجه به ابعاد مختلف مربوط به انعقاد پیمان‌های پولی (معیارهای انتخاب کشورهای طرف قرارداد، برنامه مذاکرات لازم و...) و سازوکار نحوه همکاری‌های بین وزارتخانه‌ای، آیین‌نامه اجرایی برای اجرای حکم ماده پیش‌بینی شده است.

۴. سازوکار نظارتی لازم برای ضمانت اجرای ماده با ارائه پیشنهاد تبصره «۲» مبنی بر ارائه گزارش عملکرد پیش‌بینی شده است.

در کنار نقاط مثبت اشاره شده درخصوص این ماده، باید عنوان نمود که وجود عبارت «زمینه انعقاد پیمان... را فراهم آورد» از جهت کاهش ضمانت اجرایی و احتمال عملی نشدن انعقاد پیمان‌های پولی، به عنوان نکته منفی و ضعف ماده پیشنهادی به‌شمار می‌رود، هرچند وجود تبصره «۲» مبنی بر ارائه گزارش عملکرد می‌تواند این ضعف را جبران نماید.

جمع‌بندی نهایی

با توجه به ضرورت‌های پیش‌گفته درخصوص انعقاد پیمان‌های پولی دو یا چندجانبه در راستای کاهش اثرپذیری از ناحیه تحریم‌های دلاری و استفاده از ارزهای جهانروا و همچنین در راستای تقویت نقش پول ملی در تسویه و انجام مبادلات تجاری و همچنین مطلوب ارزیابی کردن مفاد ماده مصوب کمیسیون، تصویب این ماده پیشنهاد می‌گردد.

